Լեռ Կամսար

Նամակ Քրաֆտ Բոննարին՝ ի Ժնև

Արդար զայրույթ

Հարգելի Քրաֆտ Բոննար.

Թույլ տվեք քանի մը բառով անպատվեմ ձեզի: Դուք ի՞նչ մարդ եք, որ մինչև այսօր չեք կրցած կարգին գործ մը գտնել, հայասիրությամբ կզբաղվիք: Կամ ի՞նչ օգուտ կհուսաք բերել հայ ազգին ձեր սիրովը: Ո՞վ է տեսեր ցայսօր, որ դիվանագիտական գործերու մեջ սերը դեր խաղա: Ո՞ր զորավար սիրով ճակատամարտ մը վաստակեց: Գեներալ Ժոֆրը գերմանացոց սիրելո՞վ հաղթեց, թե՞ Մառնի ջուրերուն մեջ խեղդելով: Հա՞, քեզի հետ եմ: Ձերդ մեծության հայտնի չէ՞, որ սերն ամուսնացողներուն միայն հարկավոր բան է՝ այն ալ ամուսնության առաջին տարին միայն...

Ձեզմե շատ ավելի մեծ Քրաֆտներ ու լորդեր սիրեցին հայերը. Լորդ Սալսբյուրին «ա՛խ» կքաշեր հայոց համար: Գլադստոնը երազի մեջ միշտ հայերու հետ էր. իսկ նախագահ Վիլսոնը, խոմ գիտե՞ք, մեռնելուն՝ ծնողներ կանչելու փոխարեն հայ ազգը կանչեց վերջին տեսության, Վիլսոն՝ որ դիվանագետներու հետ սեղան նստելու ատեն ոչ մեկը չէր համարձակիր առաջինը ձեռքը կերակրի պնակին երկարել, Վիլսոն՝ առանց որի կարծիքին պետություն մը դեպի ձախ սանրած իր մազերը արտոնված չէր աջ կողմի վրա սանրելու...

Դուք, զվիցերացի կաթնավաճառներ, դիվանագիտության մեջ՝ կաթնակերներ: Զվեցերիա: Պզտիկ դեմք մը, որու վրա անճոռնի քթի մը նման բուսեր է Ալպերը:

Մենք ալ ունեինք մեր Մասիսը, որ ավելի բարձր է, քան ձեր Ալպերը. ի՞նչ օգուտ տվավ մեզ, բացի քանի մը անհամ ոտանավորներե... Ձեր երկիրը քարտեզին վրա կբռնե տեղ մը, որ ուշացած ճամփորդ մը, եթե շուտ տեղ հասնելու մտոք քայլերը քիչ մը լայն բանա, վրայեն կանցնի առանց իսկ նկատելու: Պզտիկ պանդոկ մը՝ առջևը պարտեզ, ուր կայցելեն Եվրոպայի նորապսակներն իրենց մեղրամիսը վայելելու: Ձեր ծառերու տակը կծառայի որպես «վիզիտներու» տեղ, գիշերը սիրահարներու, ցերեկը դիվանագետներու... այնքան «խալվաթ» է:

Մեկ փորձեցեք մյուս պետություններու շարքին սեղան նստել՝ տեսնենք դանակ-չանգալ կդնե՞ն ձեր առջև ու առանձին պնակ կլցնե՞ն, թե որևէ պետություն կառնի գոգը և իր ձեռքով կուտա ապուրը, որ չթափեք վրանիդ: Զվիցերիան թող մեկ փորձի դերձակի մը շալվար պատվիրե՝ նայինք շալվարի փոխարեն «անձագ» վարտիք չի՞ կարեր...

Պիտի ըսեք՝ ինձի վրա ես բարկացեր, երկի՞րն ինչու մեջ կբերես...

-Ախր, Քրաֆտ Բոննար, շատ եմ բարկացեր, այնքան, որ ոչ միայն ձեր երկիրը, այլև ձեր սահմանակից պետությանց վրա ալ թափել կուզեմ...

Կսիրեք եղեր հայերը: Երնեկ մեզի, ալ ինչ դարդ ունի՞նք... «Մեր» մը, որ մեր դարավոր թշվառության պատճառն է դարձեր:

Բիսմարկն իր ժամանակին երբ կըսեր՝ «իմ փտած զինվորը չեմ զոհեր հայուն», հայերը, մանավանդ անոնք, որոնք «սիրվել» կուզեին օտարներե, սաստիկ բարկացեր էին Բիսմարկին վրա, թե ինչո՞ւ իր ողջ բանակը չի զոհեր հայուն երբ մյուս պետությունները կզոհեն, ինչո՞ւ այսքան եսասեր է երբ մյուսները հայասեր են, ու Բիսմարկին վրա կնայեին որպես հրեշի մը որովհետև հայուն չէր սիրեր:

Իսկ ես այսօր կըսեմ:

Բիսմարկն ամենամեծ բարեկամն էր հայոց: Եթե սկզբեն բոլոր դիվանագետները փոխանակ կեղծավորաբար սիրելու՝ անկեղծաբար ատեին, մենք փրկված էինք հիմա:

Այդպես է:

Հրեաներուն՝ «մեծ ազգ» ընելու հույսով՝ Աստվածն օրորեց, իսկ հայերը դիվանագետները օրորեցին ու վերջն էլ օրորոցը... շուռ տվին...

Հարգելի Քրաֆտ.

Երբ կտեսնեք, որ ատելությունը «սիրելեն» ավելի օգտակար է հայուն՝ ինչո՞ւ կշարունակեք սիրել: Իսկ եթե «սիրելն» արհեստ մըն է ձեզի համար ու անով կապրիք, լավ չէ՞, որ ձգեք, այդ արհեստով ապրեն անոնք, որոնք ուրիշ գործ ընելու անկարող են: Ստվար հայ գործիչներ մը կան, որոնք այսօր Եվրոպա կթափառին. անոնք ոչ լեզու գիտեն, ոչ արհեստ ունին. թողեք այդ արհեստն անոնց, իսկ դուք զբաղվեցեք անասնապահությամբ կամ մեղվաբուծությամբ՝ գործեր մը, որու համար ձեր երկիրն ստեղծված է:

Ի դեպ:

Դուք եթե պաստյո՞ր չեք՝ ուրեմն պաստյորի որդի եք, վասնզի Ավետարանի քարոզներն ավելի շատ կգործածեն «սերը»:

Վերջացնելով նամակս՝ կըսեմ.

Հարգելի Քրաֆտ, դուք մեզ կսիրեք, բայց մենք ձեզ չենք սիրեր: Իսկ սերը փոխադարձ ըլլալու է, ապա թե ոչ՝ բռնաբարության կերպարանք կառնե: Քանի դեռ շատ չեք խորացեր ձեր «սիրո» մեջ, անմիջապես մոռացեք մեզի ու սիրեցեք ուրիշին:

Չկա՞ն մեզ նման ազգեր, մեզմե ավելի մանր, ավելի գեղեցիկ...

1924թ.